

שבת טו

משה שווערד

1. פני יהושע מסכת שבת דף יד עמוד ב

ידיים תלמידי שמאי והלל גזור כו' ואכתי שלמה גזר... והנראה מזה שאין הכוונה לומר דלא קיבלו מינייהו כלל דמה טעם יש בדבר. ועוד דמדקתני שמאי והלל גזרו משמע דקיבלו מינייהו לכך נראה דהכוונה לומר דאינהו גזרו על שריפה ומש"ה לא קיבלו מינייהו דהוי כחוכא וטלולא דאתמול הוי שרי לגמרי והשתא

גזרו לשרוף. ונ"ל דמהאי טעמא גופא לא גזרו בשום טומאה לכתחילה לשרוף וא"כ לפי"ז מקשה שפיר ואכתי שלמה גזר ואפילו אם תמצא לומר דשלמה לא גזר אלא לקדשים אפ"ה תו לא הוי חוכא וטלולא לגזור אף בתרומה דהא ברוב תקנות טומאה דתרומה וקדשים שוין וכ"ש בטומאת ידיים דטעם גזירתן מפני ידיים עסקניות הן והאי טעם שייך בין בקדשים ובין בתרומה, וא"כ לפי"ז אין טעם לומר דשמאי והלל גזרו ולא קיבלו מינייהו, ועל זה משני הש"ס שלמה גזר לקדשים והיינו שגזר טומאה ממש בטומאת ידיים שיהא כטמא גמור וצריך טבילה כדקתני בהגיגה [שם] דלקודש מטבילין משא"כ שמאי והלל שגזרו על התרומה שיטמאו הידים לבד וסגי להו בנטילה מש"ה לא קיבלו מינייהו לשרוף אלא לתלות כדפרישית ואתו תלמידייהו וגזרו לשרוף וקיבלו מינייהו, כן נראה לי נכון ודו"ק ועיין עוד בסמוך:

2. רש"ש על שבת דף יד/ב

שם אלא אתי אינהו גזרו ולא קבלו מינייהו כו'. ק"ק דכיון דרבנותיהם כבר גזרו עלייהו איך נחלקו אח"כ תלמידיהו אחריהם עליהם בזה:

3. תוספות רי"ד מסכת שבת דף טו עמוד א

שמאי אומר מקב חלה והלל אומר מקביים פירושו לית להו לשמאי והלל דרשה דעריסותיכם כדי עיטתכם אלא בסברא פליגי דכיון דשיעור חלה הוא א' מעשרים וארבעה כדתנן בחלה שמאי סבר מקב חלה שתבוא החלה ביצה אחת וחשיבא חלה בכביצה והלל סבר מקביים שתבוא החלה שני ביצים דבפחות מכן לא חשיבא וכי תימא שמאי וסייעתו הלל וסייעתו פי' האי דתני שמאי והלל גזרו טומאה על הידים לא הם לבדם אלא שמאי עם תלמידיו והלל עם תלמידיו ובא התנא להודיען שבגזירה זו השוו הרבנים עם התלמידים והאמר רב יהודה אמר שמואל י"ח דבר גזרו ובי"ח דבר נחלקו פי' אלו שמנה עשר דבר שגזרו בית שמאי ובי"ה לא הסכימו כולם בדעת אחת כשגזרו עליהם אלא נחלקו עליהם ב"ש וב"ה אלא שעמדו על המנין ורבו ב"ש על ב"ה ונקבעה הלכה כמותם ואי אמרת שמאי וסייעתו הלל וסייעתו וא"כ משמע שחלוקה היתה בין שמאי והלל כל ימיהם עד שבאו תלמידיהם וחלקו במחלקותם ועמדו על המנין ורבו בית שמאי וקבעו הלכה כמותן ואלו שמאי

והלל לא נחלקו אלא בשלשת דברים בלבד א"כ בע"כ תלמידי שמאי והלל היו בחלוקת י"ח דבר ולא שמאי והלל ואכתי קשיא האי דתניא שמאי והלל גזרו טומאה על הידים ומסיק אלא גזרו אינהו לא קיבלו מינייהו אתי תלמידייהו גזרו וקיבלו מינייהו פי' שמאי והלל גזרו טומאה עליהם בהסכמה אחת ולא קיבלו מהם עד שבאו תלמידיהם וחלקו עוד בדבר זה ועמדו על המנין וגזרו עליהם וקיבלו ואע"פ שרבנותיהם גזרו עליהם טומאה בהסכמה אחת בלי חלוקה הם חלקו אחריהם מידי דהוה אכל מתלקותיהם ששמאי והלל השוו בהם שהרי לא נחלקו כל ימיהם אלא בשלשה דברים והם באו אחריהם ונחלקו כדאמר מר משרבו תלמידי שמאי והלל שלא שימשו כל צרכן נעשית תורה כשתי תורות שאלו אומרין כך קבלנו ואילו אומרין כך קבלנו או חלקו בסברתם והבוצר לגת שחלקו שמאי והלל כיון שבו ביום הודה הלל לשמאי מפני שעמדו על המנין והסכימו הרוב כשמאי אינה מונה אותם עם שלשת דברים שחלקו ועמדו בחלוקתן ואע"פ שהודה הלל לשמאי על הבוצר ועמדו בהסכמה אחת באו תלמידיהם אחריהם וחלקו עליו מידי דהוה אכל חלוקותיהם שחלקו בהם אע"פ

שרבותיהו הן שוין בהן ואין לומר על הבוצר גזרו אינהו ולא קיבלו כדאמר ר' בידי ש"א צ' שהרי בכל חלוקותיהם היו רבותיהם שוין והם באו אחריהם ונסתפקו בדעת רבותיהם וחלקו וכן נמי על הבוצר ובמדרש היתה חלוקת שמאי והלל ושם הודה הלל ושמאי ולא גזרו על הציבור שום דבר עד שבאו תלמידיהם וגזרו אבל הידים תניא בפירוש שגזרו בהם שמאי והלל טומאה על הציבור כמו שגזר יוסי בן יעזר איש צרידה טומאה על ארץ העמים ושמעון בן עשה על כלי מתכות כך גזרו שמאי והלל על הידים לפיכך אנו זקוקים לתרץ דגזרו אינהו ולא קיבלו מינייהו ואתו אינהו גזרו וקיבלו מינייהו:

4. חתם סופר מסכת שבת דף יד עמוד ב

בני אם חכם לבך ישמח לבי. עיין תוס' עירובין שהקשו הא תיקן גם שניות לעריות ואיזן ותקן משלים הרבה. ואני אומר להוסיף איסורים וגדרים כבר הי' לעולמים ואדם הראשון הוסיף איסור נגיעה אעפ"י שחטא בזה היינו משום שלא אמר שהוא מגזירה דילי ונעשה כמוסיף על דברי ה' אבל יפה עשה שגזר. עיין באבות דר"נ. ומרע"ה גזר על הזאה בשבת כמ"ס סמ"ג אך שלמה המלך עליו השלום עשה תקנה לבל יכשלו הוא גזר שלא יאכל קדש בידיים ותקן לזה נטילה נמצא לא תצא מכשול מת"י. וכן אסר להוציא מחצר למבוי ומבתים לחצר ועשה לזה תקנה עירובי חצירות לבל יכשלו בתוספת איסורו. עיין ביצה ט"ז ע"ב כיון דמקלקלי בי רבים היינו קלקולא:

5. סמ"ג - חלק מצות עשה - מצוה א מדרבנן

הלכות עירובין: גרסינן בפרק שני דעירובין (כא, ב) אמר רב יהודה אמר שמואל בשעה שתקן שלמה המלך עירובין ורחיצת ידיים יצתה בת קול ואמרה בני אם חכם לבך ישמח לבי גם אני, והשיב רב היי גאון בתשובה אחת (עיני' ב"ת או"ת שסו ד"ה חצר) כי לכך לא נתקנו עד

שלמה המלך מפני שהיו כל הימים במלחמות עד שלמה שבימיו נתן הקב"ה שלום בארץ ושנינו בפרק ראשון דעירובין (יז, א) ד' דברים פטורים במחנה במלחמה מביאין עצים מכל מקום ופטורין מרחיצת ידים ומדמאי ומלערב ערובי חצירות:

6. ספר שערים מצויינים בהלכה

ועי' בילקוט הגרשוני שמפרש דבדורו של שלמה לא היו צריכים לגדרים וסייגים כדי לשמור גופי תורה, אמנם שלמה ראה בחכמתו דורות העתידים שיפלו במדרגה, ובלתי הגדרים לא יהיה להם אפשרות לקיים התורה, ולכן תיקן עירובין לעשות גדר לאיסור הוצאה בשבת, ותיקן נט"י לעשות גדר לסרך תרומה כמש"כ במהרש"א, וזהו חכמתו של שלמה המלך.

7. ספר אז ישיר - מתן תורה מאמר ו'

לזו בכל מה שהוציאו בדרך סברא, והעיקרים כמו כן הנתונים לזה כמו העיקרים הנתונים לזה, אבל כאשר רפתה שקידת התלמידים על החכמה ונחלשה סברתם כנגד סברת הלל ושמאי רבותיהם נפלה מחלוקת ביניהם בעיון על דברים רבים שסברת כל אחד ואחד מהם היתה לפי שכלו ולפי מה שיש בידו מן העיקרים ואין להאשימם בכל זאת שלא נכריח אנחנו לשני חכמים מתוכיחם בעיון להתוכח בשכל יחושע ופנחס.

כלומר, המצב האידיאלי בלימוד התורה ובהעברת מסורת התורה הוא מצב בו דעות הלומדים קרובות זו לזו, וכאשר התלמידים שוקדים על תלמודם בצורה הטובה ביותר אזי על פי רוב מצליחים להשוות את הסברות ולהמעיט בחילוקי הדעות, אבל במצב בו יש רפיון וחולשה בכח ההתמדה מתרחקים בסברא זה מזה ומתרבים המחלוקות, שכל אחד שוקל את הסברות לפי שכלו ולפי המקובל בידו, ואין הצדדים מצליחים להשוות את הדעות. הרמב"ם מבאר שזו הכוונה במה שאמרו חז"ל 'משרבו תלמידי שמאי והלל שלא שמשו כל צרכם רבתה מחלוקת בישראל'.

עם זאת יש לברר, האם ישנה אפשרות להסביר את ריבוי המחלוקות כתוצאה מאירועים משמעותיים בתולדות עם ישראל.

❖ ריבוי המחלוקות בישראל

כתב הרמב"ם בהקדמה לפירוש המשניות, שריבוי המחלוקות במשך הדורות נעוץ ברפיון שקידת התלמידים, וז"ל:

מה שאמרו משרבו תלמידי שמאי והלל שלא שמשו כל צרכם רבתה מחלוקת בישראל, ענין זה מבואר, שכל שני אנשים בהיותם שוים בשכל ובעיון ובידיעת העיקרים שיוציאו מהם הסברות לא תפול ביניהם מחלוקת בסברתם בשום פנים ואם נפלה תהיה מעוטה כמו שלא נמצא שנחלקו שמאי והלל אלא בהלכות יחידות וזה מפני שדעות שניהם היו קרובות זו

רישא דבבא הוה יתיב בבא בן בוטא אבבא וקא דאין דינא אולת ותברת יתהון על רישיה אמר לה מה הדין דעבדת אמרה ליה כן ציוני בעלי אמר את עשית רצון בעליך המקום יוציא ממך שני בנים כבבא בן בוטא.

ובחתם סופר (נדרים ס"ו) פירש מעשה משונה זה, וז"ל:

האמת נראה שהיו מאשימים לבבא על שהשיא עצה להורדוס לבנות הבחמ"ק, וראה פלא כי כתיב כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים ובעו"ה מיום שנבנה בית שני ע"י רשיון כורש נסתמה הנבואה [כי חגי זכריה ומלאכי נבאו בסוף גלות בבל והאריכו עוד ימים בתחלת בית שני], ומיום שנבנה בנין המפואר ע"י הורדוס העבד או נחלקו ב"ש וב"ה ונעשה תורה כאלפים תורות בעו"ה, והכל מפני שהיה יד עכו"ם באמצע, נמצא גרם בבא לכבות ב' המאורות נר תורה ונר עבודה, והיה סבור בבא שמשום כן צוה הבעל לשבור ב' נרות על ראשו לבזותו על זה בשתי נרות שהוא כבה ב' נרות של עולם⁷.

כלומר, בתקופת בית שני חלה ירידה כללית בדרגתם הרוחנית של עם ישראל, שבתחילת בנין בית שני בטלה הנבואה מעם ישראל, ולאחר שבנה ושיפץ הורדוס את בית המקדש חלה ירידה בלימוד התורה, ואז התרבו המחלוקות בישראל שנחלקו ב"ש וב"ה, ובאמת כוננת בבא בן בוטא לטובה היתה שבית המקדש הוא מקור ושורש ללימוד התורה, וכשביטל המקדש עומד בתפארתו מורגשת ההשפעה בלימוד התורה.

אך בבא בן בוטא טעה בדבר אחד, טעות שמחמתה חלה ירידה בלימוד התורה במקום שתתרום קרן התורה, והיא שבנין הבית נעשה בידי זרים, וכשיד עכו"ם מעורבת בבנין הבית התוצאה היא נזק וקלקול ללימוד

התורה. הקלקול והנזק שבאו כתוצאה מידי זרים שהתערבו בבנין הבית השפיעו לרעה הן על מאור העבודה, שבשעה שבנה כורש את הבית פסקה הנבואה, והן על מאור התורה, שמשעה ששיפץ ותיקן הורדוס את הבית התרבו המחלוקות בלימוד התורה.

ודברי החתם סופר מבוארים היטב לפי היסוד הנ"ל, שכח התורה נמצא בבית המקדש, וכל פעולה בבית המקדש משפיעה על לימוד התורה לטוב ולמוטב, ושורש ריבוי המחלוקת בלימוד התורה בימי הלל ושמואי נמצא בבנין ושיפוץ בית המקדש בידי ידים זרות.

❖ **זוה שלטה בבנין בית המקדש**

ברם, מדברי חז"ל (נדרים ס"ו) נראה שלא השיג בבא בן בוטא את מבוקשו, כי לאחר שבנה ושיפץ הורדוס את המקדש לא חלה עליה בלימוד התורה ובדרגתם הרוחנית של עם ישראל, אלא הופיך שחלה ירידה כללית בלימוד התורה ובדרגה הרוחנית של עם ישראל, וז"ל הגמ':

ההוא בר בבל דסליק לארעא דישראל נסיב איתתא... אמר לה זילי אייתי לי תרי בוציני אולת ואייתי ליה תרי שרגי אמר לה זילי תברי יתהון על

8. **שו"ת חוות יאיר סימן קצב**

... **ובפ"ק דשבת שהלל ושמואי נחלקו רק בג' דברים** ובירושלמי בד' דברים ע' בתוס'. וגם פרק אין דורשין. יוסי בן יועזר אומר שלא לסמוך וכו' כתב רש"י וזו היתה מחלוקת ראשונה בישראל: **והתוס' הביאו [פ' א"ד הנ"ל י"ו ע"א] ירושלמי וז"ל בראשונה לא היה מחלוקת אלא על הסמיכה בלבד** ועמדו שמואי והלל ועשו ד' משרבו תלמידי שמואי והלל וכו' **ותמהו התוס' דפ"ק דשבת [ט"ו ע"א] חשיב רק ג' דברים שנחלקו. ולע"ד נראה ליישב מהא דמקשה שם הא איכא פלוגתא דש"א שלא לסמוך ומשני דלא חשבו מפני שלא**

נתחדש זה המחלוקת בימיהם יע"ש. וא"כ ל"ק מידי דמ"ש ועשו ד' ר"ל עם הא דסמיכה. והתוס' הבינו דר"ל שהם חדשו ד' ומ"מ נ"ל דל"ק מידי גם זולת מ"ש דלא מצינו במשנה ובברייתא שנחלקו רק באותן תלת ובסמיכה שהיתה מחלוקת קדומה ולא חשיב לה בפ"ק דשבת ובירושלמי דחשיב ד' מפני דבאמת היה עוד מחלוקת חדשה ביניהם והוא אם מביאין עולות כלל ביו"ט ואע"פ דבמשנה לא נזכר רק ב"ש וב"ה מ"מ היה מחלוקת זה בשמואי והלל עצמן וזה מוכח מגמ' דפ"ב דביצה כ' ת"ר מעשה בהלל הזקן שהביא עולותו וכו' א"ל מה טיבה של בהמה זו וכו' ע"ש אע"פ דסיים שם שבבא בן בוטא הכריז כל הרוצה לסמוך משום שהיה

מפורסם שנחלקו בפעם אחת בהם ושניהם בענין הקרבה ב"ט. והכי ס"ל שם במעשה שני שאמר תלמיד שמאי מה זו סמיכה ולא אמר מה זו עולה ובהא י"ל דסבר היה דנקיבה היא ואיך שיהיה עכ"פ מוכח דנחלקו גם בעולת ראה. [ועי"ל דהירושלמי חשב גם בוצר לגת דמקשה מינא גמ' דשבת ולא ס"ל להירושלמי תירוץ שאני התם דשתק ליה]. **ואני תמה מאד דרך כלל מאחר שהיו לפנים כל ההלכות ברורות והיה הבה"מ קיים איך לא ידעו אם מביאין עולות ראה ביו"ט או לא ואם סומכי' על שלמי חגיגה או לא והוא מילתא דשכיחא בכל רגל ואיך לא קבלו זה יוסף ויוסף נשיא ואב"ד את דינא' הללו מרבם אנטיגנוס שהיה קבלתו משמעון הצדיק שהיה משירי אנשי כה"ג והלא עד תלמידי ב"ש וב"ה שמשו כל צרכם וע"ק שמאי והלל גופייהו ששמשו כל צרכם איך ומה זה שנולד ספק בדין נדה וחלה ופסול מקוה רק באלו י"ל דשכחו קבלתם דאין פרסום בטומאת נדה למפרע ושיעור חלה כי על הרוב לשינן עסה גדולה וכ"ש פסול מקוה ואל תתמה שהרי בהבאת סכין בע"פ שחל בשבת אמר שמעתי ושכחתי בפ"ו דפסחים וצ"ל לפי זה שב"ש וב"ה לא נשכח מהם דבר רק בג' דברים שכחו שניהם או לא קבלו שניהם דאם אמר שמאי כך קבלתי משמעני' ואבטליון ודאי לא היה הלל חולק ששניהם היו רבותיו כדמוכח בגמ' דפסחים הנ"ל... ומשמאי והלל ואילך שלא שמשו כ"צ גם נתרבו גליות וצרות בציר דעתייהו נתרבו המחלוקות מפני השכחות וחלילה שישכחו כלם שנא' כי לא תשכח ורובם נשאר הקבלה...**

9. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת שבת דף טו עמוד א

ועי' בראשונים מה שהביאו לפרש בשם ר"ת, דהרי במצוות חלה, יש מצוות הפרשה, ויש מצוות נתינה לכהן, ומסתבר דשיעור ההפרשה הוא בשיעור הנתינה, דהרי ההפרשה היא לצורך שיתנו לכהן, ושיעור הנתינה הוא בכביצה, וכפי שצינו הראשונים, דקי"ל שיעור אוכלין בכביצה (יומא פ א). וזה מוסכם לכו"ע דבפחות מכביצה ל"ה חלה דלא מיקיימא בה מצוות נתינה, אלא דנחלקו שמאי והלל, היאך לקבוע שיעור העיסה, דשמאי ס"ל דהוא נקבע לפי בעה"ב, שנותן חלב אחד מעשרים וארבעה, וא"כ שיעור העיסה החייבת חלה הוא בכ"ד ביצים, שהוא קב, שהרי רק משיעור זה יש שיעור חלה בהפרשה כשיעור בעה"ב, אבל הלל ס"ל דאזלינן לפי הפרשת נחתום שהוא מפריש חלק אחד מארבעים ושמונה, וא"כ שיעור העיסה להתחייב בחלה הוא ארבעים ושמונה ביצים, שהוא ב' קבין. **אלא דצ"ע מנ"ל דשיעור הנתינה הוא בכביצה דוקא, (א"ה, דהרי לגבי אכילה הוי בכזית ויש בככותבת וכו'). **ועוד צ"ע, דהרי כל הדין דנחתום במ"ח ובעה"ב בכ"ד הוא רק מדרבנן, והיאך יתכן שנקבע לפ"ז עיקר שיעור העיסה מדאורייתא**. ובתוס' (ד"ה רבי יוסף) חזי דס"ל דשיעור חלה הוא בכל שהו, שהרי כתבו דלר"י הא ד"ה ועוד חייבין, משום דבעינן שגם אחר שיפריש חלה ישתיר כשיעור עיסת מדבר שהוא ה' קבין, ומ"מ בעינן רק כל שהוא יותר מה', והיינו דיכול להפריש לחלה רק את אותו המקצת.**

10. מחצית השקל אורח חיים סימן רמב

לפי שאבדה חלתו של עולם. ר"ל, אדם הראשון שהיה חלתו של עולם. ור"ל, כמו שהעיסה מתוקנת על ידי הפרשת חלה, כן העולם לא ניתקן כי אם אחר בריאת אדם הראשון, כי כל תכלית העולם אינו אלא בשביל מין האדם, וכמו שכתב רש"י סוף פרשת בראשית [ד"ה מאדם]. **ולאשר אדם הראשון נברא ערב שבת וחטא על ידי חוה בערב שבת, לכן התיקון ג"כ ראוי בערב שבת:**

11. ראב"ד מסכת עדויות פרק א משנה ג

טעמא דהלל כי ההין היא המדה הגדולה שלמדה תורה בלח כדכתיב ושמן זית הין הלכך היא חשובה לפסול את המקוה ואע"פ שנאמרו בתורה מדות קטנות מזאת כיון דמים שאובין לפסול את המקוה מדרבנן הוא אזלינן בתר מדה הגדולה המפורשת בתורה והאי דלא שיער הלל בקבין כי כוליה גמרא והו"ל למימר ג' קבין דקיי"ל הין תריסר לוגי אלא שחייב אדם לומר בלשון רבו והטעם לדברי רבו שרצה לגלות כי מפני שההין היא המדה הגדולה הנזכרת בתורה היא החשובה לפסול את המקוה בשאובין ואיך לא:

שמאי אומר תשעה קבין. קסבר כיון דתשעה קבין הם ראויים לטבילת בעל קרי ובהם יש להשיג כדי להשתטף כל גופן [לא] פחות מכאן הלכך הם חשובין לפסול את המקוה בשאובין דשיעור טבילה פוסלת טבילה בציר מהכי לא:

וחכמים אומרים שלשה לוגין וכו'. [א] טעמייהו דרבנן כיון שהן נתונים לשיעור נסכי קרבנות צבור חשובים הם לפסול ואע"פ שנאמרו בתורה לקרבנות צבור מדות גדולות מזו כגון חצי ההין ושלישית ההין כיון דאשכחן דרביעית ההין דהוא ג' לוגין חשוב לנסכי צבור לענין [זה] נמי חשוב ופסיל ליה בשאובין ואע"ג דאשכחן

בלוג שהוא ממדות האמורות בתורה התם למנחת יחיד בלחוד הוא לא למנחת צבור אי נמי התם לשמן בלבד הוא שהרי אין יין במנחה הבאה בפ"ע אבל מדת ג' לוגין היא מדה ליין ושמן במנחת נסכים:

12. מלאכת שלמה מסכת עדויות פרק א

[ב] אבל הרא"ש בפ' מרובה וכן בסוף גדה בהלכות מקואות כתב משום דהוי דבר חשוב וחזו לרחיצת אדם כדאמרינן בפ"ק דשבת בתחלה היו טובלים במי מערות סרוחים ונותנין על גבן ג' לוגין מים שאובים והיו אומרים לא אלו מטהרין אלא אלו מטהרין ע"כ

13. מלאכת שלמה מסכת עדויות פרק א

ולמה הוזכרו דברי שמאי והלל לבטלה דכיון דהם הוודו ובטלו דבריהם למה טרח תנא דמתני' להשמיענו סברתם ומתרץ שלא יהא אדם וכו' ומפרש בגמ' במקום שמועה כלומר ללמדך שאדם שאין בידו שמועה לא יהא עומד על דבריו שהרי אבות העולם לא עמדו הם עצמם על דבריהם כלומר דאע"פ דדבריהם נראין יותר בטלו דבריהם מחמת השמועה וכשאמרו או הין או ט' קבין לא היה בידם שמועה הר"ש שיריליו ז"ל, ועוד כתב ז"ל ושוב ראיתי בדברי הרא"ש ז"ל שנראה שטרח לתרץ לשון עד דקתני במתני' שכתב וחכמים אומרים לא כדברי זה ולא כדברי זה ידעו חכמים שאין השיעור לא כזה ולא כזה ולא ידעו לכיון השיעור עד שהעידו על ג' לוגין שהן חשובין קצת להדחת הגוף ע"כ, ואין הברייתא מתיישבת כדבריו עכ"ל ז"ל, ונראה שדעת הראב"ד ז"ל שכתבתי בסמוך נוטין קצת לדעת הר"ש שיריליו ז"ל, וז"ל ספר כריתות בלשון המודים שער ב' [סי' ע"ב] דף ל"ט מצינו וחכמים אומרים לא כדברי זה ולא כדברי זה אע"פ שהם לא ידעו האמת אלא ידעו שלא היה כדברי שמאי והלל דתנן הלל אומר מלא הין מים שאובים פוסלים את המקוה שמאי אומר ט' קבים וחכ"א לא כדברי זה ולא כדברי זה עד שבאו שני גרדיים ע"כ, ומצאתי כתוב עלה דמתני' גמ' מ"ש הכא דתני מילתי' דהלל ברישא ומ"ש התם בתרי באבי דלעיל דתני מילתי' דשמאי ברישא בדין הוא דבכולהו בעי לאקדומי למילתיה דהלל ברישא דהא הלל נשיא הוה אלא משום דהלל ענותן טפי אקדמיה למילתיה דשמאי ברישא כדתניא מעשה בהלל הזקן שהביא עולתו לעזרה לסמוך עליה ביום טוב חברו עליו תלמידי שמאי א"ל מה טיבה של בהמה זו אמר להם נקבה היא ולזבחי שלמים הבאתיה וכשכש לה בזנבה והלכו להם ושאני הכא דמשמא דרביה קאמר לה וביקריה מצי מחיל וביקרא דרבי' לא מצי מחיל:

14. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת שבת דף טו עמוד א

(ז) עד שבאו ב' גרדיים משער האשפה בירושלים והעידו משום שמעיה ואבטליון ששלשה לוגין וכו'. וצ"ע היאך סמכו על עדותם, דהרי הלל אמר בשם שמעיה ואבטליון ולהרמב"ם הנ"ל דמפרש דהיו גרים הרי מוכח דדוקא בשמם העיד, שיעור כמלא הין, והיאך נסמוך ונקבל דברי שתי גרדיים שהם מאומנות פחותה וממקום פחות, נגד דברי הלל נשיא ישראל, וצ"ל דלא באו להעיד נגד דברי הלל שלא אמרו הין אלא ג' לוגין, אלא שהעידו שאחר שאמרו שמעיה ואבטליון כמלא הין, וכמו שאמר הלל, חזרו בהם ואמרו ג' לוגין, וא"כ אין הלל מכתישם בזה ושפיר קבלו עדותם

15. רש"י מסכת שבת דף טו עמוד א

שחייב אדם כו' – [1] כלומר: הין אינו לשון משנה אלא לשון תורה, אלא כך שמעה מפי שמעיה ואבטליון, [2] ורבותי מפרשינן: [בלשון] משה רבינו, ולבי מגמגם, שהרי בכמה מקומות לא הקפיד על כך.

16. מהר"ץ חיות מסכת שבת דף טו עמוד א

גמרא הלל אומר מלא הין מים שאובים פוסלין המקוה. שחייב אדם לומר בלשון רבו. [3] נ"ב בשם הגאון מהר"א ווילנא שמעתי לפרש דהרמב"ם בפירושו לעדיות פ"א מ"ג. כתב שקבל מרבו ורבו מרבו. כי הלל אשר למד משמעיה ואבטליון שהיו מקהל גרים. לא יכלו לבטא בטיב אות ה"א ובלשונם אמרו אל"ף תחת ה"א. והיה נשמע מלשונם אין מים שאובין פוסלין. והלל אע"פ שהיה יכול לבטא בטיב מבטא ה"א. בכ"ז אמר בלשון רבו. והנה ד"ז לא נשמע כלל דאמרו כן דהרי בלשון הלל נזכר הין מים שאובים. ואמר הגאון הנ"ל לבאר הדברים דהנה במשנתנו יוקשה מ"ט הוסיף הלל לומר מלא הין מים שאובין. והיה די לו שיאמר הין מים שאובים. אבל לשיטת הרמב"ם ניהא כי היו מן העלגים ואמרו אל"ף תחת ה"א. והיה נשמע

מלשונם אין מים שאובים פוסלים והי' יכולים לטעות בדבורם. דשאובין אין פוסלים המקוה אתו להשמיענו. **ובשביל זה היו מוכרחים להוסיף תיבת מלא. למען לא נוכל לטעות בהם** דאם כוונתם דשאובים אין פוסלין מאי לשון מלא דאמרו. **ומדהוסיפו תיבת מלא. ע"כ להשמיענו הדין דשאובים פוסלים.** וזה יוצדק בשמעיה' ואבטליון. משא"כ הלל שהיה מוכן מדבריו להפריד בין ה"א לאל"ף. ומדוע נקט גם הוא תיבת מלא הין מים שאובים. ולפי המבטא שלו היה די שיאמר הין שאובים פוסל. ותיבת מלא מיותר. וקאמרה המשנה דאמר תיבת מלא מפני שחייב אדם לומר בלשון רבו ואמת. ויש להוסיף עוד אף שמצינו הרבה פעמים בשיעורי חז"ל דנקטו לשון מלא כמו מלא תרוד רקב. הנה בדבר יבש דקי"ל דיש לו גודש וגודש תילתא. ע' (לקמן ל"ה ע"א) ומפ"ז נקטו לשון זה להורות שצריך להיות עם הגודש. משא"כ בדבר לח אמרו שם חז"ל דלית ליה גוגש. וא"כ שוב ענין מלא שהזכירו בשיעור לח הוא מיותר. ונקטו כאן רק משום שלא לטעות דאין קאמרו דשאובים אין פוסלין. ועיין שו"ת תשב"ץ ח"א סי' י"ט מ"ש בענין ג' לוגין בפסול מקוה לבאר דברי הלל ע"ש:

17. רש"י מסכת שבת דף טו עמוד א

שני גרדיים משער האשפות - במסכת עדיות מפרש למה הזכיר שם אומנותם ושם מקומם: לומר שלא ימנע אדם עצמו מבית המדרש, שאין לך אומנות פחותה מגרדי, שאין מעמידין ממנו לא כהן גדול ולא מלך, כדאמרינן בקדושין (פב, א), ואין שער בירושלים פחות משער האשפות, והכריעו בעדותן כל חכמי ישראל.

18. תוספות רי"ד מסכת שבת דף טו עמוד א

שמאי אומר כל הנשים דיין שעתן **תמיה לי אמאי מקדים שמאי להלל בשלמא בית שמאי לבית הלל משום דמיחדדי טפי כדאמרי' בפ' קמא דיבמות דאע"ג דב"ה הוי רובא ב"ש מיחדדי טפי אלא שמאי אמאי מקדים ליה להלל** והא תנן בפ' אין דורשין הלל אומר לסמוך שמאי אומר שלא לסמוך ותני הראשונים היו נשיאים והשניים אבות בית דין **וכיון דהוה הלל נשיא הו"ל לאקדומיה כדמקדים ליה** התם ואין לומר דשמאי מיחדד טפי מהלל שהרי מפני רוב תורתו מינהו בני בתירא נשיא עליהם:

19. מהר"ץ חיות מסכת שבת דף טו עמוד א

והאיכא הבוצר לגת הא שתיק ליה הלל לשמאי. נ"ב הכונה **דבדאי במשך הזמן נתינת התורה עד ימות שמאי והלל היה בלי ספק פירוד הדעות בעניני הוראה. שהובאו לפני הב"ד. ורק הכוונה דלא היה מחלוקת קיימת. ולא הניחו החכמים שיהיה נמשך המחלוקת.** רק כל ספק שנוגד בב"ד של משה או בב"ד של יהושע. עמדו למנין ודעת הרוב הכריעה. **וכן בי"ח דבר אע"פ שנחלקו בו ביום כיון דלמחר השוין. שוב אין לחשוב זה בכלל מחלוקת קיימת בישראל.** וכן לא נחשב הא דחזקיה עיבר ניסן בניסן ולא הודו לו חכמים (סנהדרין י"ב ע"ב) והטעם כיון דלא הודו לו חכמים בטלה דעתו ונקבעה הלכה לדורות כהרוב דאין מעברין ניסן בניסן. וכן לא יקשה קושית התוס' (הגיגה י"ז ע"ב) דהרי ראינו דנולד מחלוקת בין שאול לדוד. אם מלוח ופרוטה דעתה על מלוח. או על פרוטה. משום דגם שם לא עמדו למנין אז. ולא נכרע המחלוקת אז. ובכל זאת לא עמדו במחלוקת זמן ארוך. ואם לא נכרע בין דוד ושאול אז. היינו מפני ששאול היה מלך ואין מעמידין מלך בסנהדרין. אבל אחר מותו נכרע הענין בלי ספק. וע' (יומא נ"ט ע"א) תניא א"ר ישמעאל שני כהנים גדולים נשתירו במקדש ראשון. זה אומר ביידי הקפתי. זה אומר ברגלי הקפתי. וזה אומר בראשית דלמה לא נחשב זה בין מחלוקת. שהיה בישראל בזמן קדמון. ובש"ס כאן לא מצינו רק סמיכה למחלוקת הראשון. ותירצו ושמא אם היה בא למנין אין יכולין להסכים על האמת ע"ש. וטס שם וצ"ל אם היה באו למנין היו יכולים להסכים על האמת. והיינו דהכרעת המרובין היתה אז מכרעת רק מפני סיבה לא עמדו למנין. כמו בי"ח דבר הללו שנחלקו היום ולמחר השוין. אבל סמיכה לא היו יכולים לעמוד במנין וע' תשובות חות יאיר סי' קצ"ב בהשמטה ובספרי משפט ההוראה הארכתי:

20. תוספות מסכת שבת דף טו עמוד א

אלא שלא דנו דיני נפשות - **תימה דוקמת ועלית אל המקום דדרשינן מינייה** (סנהדרין יד: פז). **מלמד שהמקום גורם לא כתיב אלא בזקן ממרא ובזקן ממרא גופיה לא כתיב אלא בהמראתו שצריך שימרה עליהם במקומן אבל לדונו יכול אע"פ שאין ב"ד הגדול בלשכת הגזית** ואין נראה לומר דבעינן שיהיו במקומן בשעת עבירה כמו בזקן ממרא דהא בזקן ממרא לא על המראתו לבד מיחייב אלא עד שיחזור לעירו ועשה כהוראתו ואהא לא כתיב מקום ועוד דלא מצינו בשום מקום שהיו בודקין אם היו ב"ד בלשכת הגזית בשעת עבירה אם לאו.

21. חידושי הרישב"א מסכת שבת דף טו עמוד א

שלא דנו דיני נפשות. [I] **משום דכתיב וקמת ועלית אל המקום מלמד שהמקום גורם וכדאמרינן בעלמא, ויש מקשים דהאי בזקן ממרא כתיב ומנא לן דילפינן מינה לעלמא שהרי זקן ממרא חמור משאר דיני נפשות, ולא עוד אלא דהאי בהמראתו כתיב ולא בקטלא דיליה, וי"ל דסברא הוא דלהכי אמר רחמנא אל המקום גבי המראתו לומר ששם בלבד השכינה שורה עליהם, ושם אלקיים ניצב בעדת א-ל, ולא חוצה לו.**

22. תוספות מסכת עבודה זרה דף ח עמוד ב

מלמד שהמקום גורם - וא"ת והא ירושלים נמי איקרי מקום לגבי אכילת קדשים ומעשר שני וכתוב במקום אשר יבחר ה' וי"ל דלגבי דיני נפשות לא איקרי מקום אלא לשכת הגזית שהיתה חציה בקדש וחציה בחול והיינו טעמא משום דבעי' סנהדרין סמוך לשכינה והכי נמי אמרינן (לקמן דף נב.) כל המעמיד דיון שאינו הגון כאילו נטע אשרה אצל מזבח דכתוב שופטים ושוטרים וסמך ליה לא טעע לך אשרה אצל מזבח ה' ולפיכך גלו וישבו בחנות אע"פ שחנות עצמו היה בהר הבית מ"מ לא היה סמוך לשכינה כלשכת הגזית. **וא"ת מנלן קפידא במקום שאר חייבי מיתות שלא בזקן ממרא דקרא לא כתיב אלא בזקן ממרא [2] ויש לומר דדרשינן כל זמן שסנהדרין גדולה במקומה כדין אצל מזבח או שופטים תתן לך בכל שעריך לשפוט דיני נפשות נסתלקו הם בטלו כל דיני נפשות** [וע"ע תוס' שבת טו. ד"ה אלא ותוס' סנהדרין יד: ד"ה מלמד].

23. מהר"ץ חיות מסכת שבת דף טו עמוד א

תוס' ד"ה אלא שלא דנו דיני נפשות תימה וקמת ועלית מלמד שהמקום גורם לא נאמר רק בזקן ממרא. נ"ב **התוס' הניחו בצ"ע**. וע' (סנהדרין נ"ב ע"א) דיש שם למוד אחר דכ' ובאמת אל הכהנים ואל השופט. בזמן שיש כהן יש שופט משמע דתליא רק בכהן ובזמן המקדש. אבל לא בקביעת מקום בלשכת הגזית. אמת דרש"י כתב שם על הך דבזמן שאין כהן אין שופט. שאין ב"ד ממיתין רק בזמן שיש בית דין בלשכת הגזית ע"ש. אולם דברי רש"י תמוהים דאין זה נשמע מקרא זה דמשמע כל שיש כהן יש שופט אף שאין ב"ד בלשכת הגזית. וד"ז למדו חו"ל (סנהדרין ח' ע"ב) מלמוד אחר. דכ' וקמת ועלית אל המקום מלמד שהמקום גורם. וע' רמב"ם פ"ו מה' סנהדרין ה"א הביא ב' ענינים אלו. אחד דתליא דוקא בבית המקדש קיים. והשני דתליא בקביעת הב"ד בלשכת הגזית. וע' באמת תוס' (סנהדרין ל"ו ע"ב) על מה דאמרו מיום שחרב בית המקדש בטלו ד' מיתות. והרי קודם לזה בטלו ד' מיתות. משום דגלתה סנהדרין מלשכת הגזית ע"ש. וכ"ז לא נלמד רק מדכתיב וקמת ועלית. **וא"כ קושית התוס' עצומה דהרי לא נאמר רק בזקן ממרא. [3] ומה מאד ישמח לבבי על המציאה אשר מצאתי בדברי הרמב"ם בשרשים שהקדים לספר המצות סוף שורש י"ד שהביא למוד חדש ע"ז ממכילתא מפורשת. מנין שאין ממיתין אלא בפני הבית. ת"ל מעם מזבחי תקחנו למות. למדת אם יש לך בית אתה ממית. אם אין לך בית אי אתה ממית. ושם נאמר ג"כ מנין שתהא סנהדרין סמוכה למזבח. שנאמר מעם מזבחי תקחנו למות עכ"ל. הרי יש לנו ילפותא חדשה. דבזמן שאין סנהדרין סמוך מזבחה היינו שאין יושבין בלשכת הגזית. אין דנין דיני נפשות וע' ג"כ הרמב"ן ספר המצות בהשגותיו למ"ע ק"ג. ועיין שו"ת רלב"ח סוף קונטרס הסמיכה. ותמצא מועתקים דברי הרמב"ן משונים מכפי אשר הם לפנינו. **וכן תדע כי דברי המכילתא הללו אשר הביא הרמב"ם בשורש י"ד. לא נמצאו אצלנו. וכבר הוכחתי במ"א שהמכילתא בלשון רבינו היינו ספרי זוטא אשר נאבד מאתנו ואכמ"ל:****

24. חידושי המהר"ל מסכת שבת דף טו עמוד א

שלא דנו דיני נפשות. [4] **וטעמא דמילתא כיון שלא היה יכולים לדון דין אחד מדיני נפשות, דהא [ב]זקן ממרא כתיב וקמת ועלית אל המקום, ולכך היו בטלין כל דיני נפשות, דאין סברא כלל שיהיה דנין מקצת דיני נפשו.**

25. גליוני הש"ס

שם תודיה אלא כי תימא כו'. ניב עי' כי חידושי נור ארי' כפי
ויל של דט דיני נפשות וטעמא דמילתא כיון שלא היו
יכולים לדון דין אחד מדין דהא בזקן ממרא כתי' וקמת ועלית אל
המקום לכך היו בטלין כל דיני נפשות דאין סברא כלל שיהיו דנין
מקצת דיני נפשות עכ"ל עי' דונמחו ברמב"ם ה' תעשה הקרבנות
פ"ג היד אין קומץ פחות מבי' יתים ובמלמ' שם וז"ל עי' ירושלמי
ד"ס פ' כי דיימא דרי' יחזק כו' שאל' חטתה כהן שאין ידו מחזקה
כשני יתים פסול מן העבודה ולכאורה נראה דפסול לכל העבודות
כיון שאינו ראוי לקמייה כו' עכ"ל וכוודלי' דאין כזה יתרון פרטי'
לקמייה רק הכוונה דכהן שאינו ראוי לכל העבודות אף למקצתם
אינו ראוי ועי' שם היטב במלמ' וכן בקרבן עדה בירושלמי יומא
שם שהוקשה להם סברת הדבר עשיה ואני הראיתי לדעת בחידושי'
דכזה נמצא ניב בירושלמי חגיגה פ"א הי"ח אע"ג דאח' אמר תמנין
וקינים לדברים יחידים והוא שיהא ראוי לכל הדברים עכ"ל ע"ש
וע"כ כזה גם כאן מקום שאין ראוי לכל דיני נפשות גם למקצתם
אינו ראוי ועי' תוס' ערכין ג' א' ד"ה דמסכרי דאשמטי' שם דאפי'
בקי' באותו נגע לכד ולא בשאר יכול לראות עשיה:

26. שו"ת אגרות משה חושן משפט חלק ב סימן סח

בענין עונש מיתה. פורים תשמ"א. מעלת כבוד שר המדינה הנכבד והחביב עלינו מאד, יאריך השם יתברך ימיו ושנותיו וממשלתו בטוב ובנעימים.

ראשית הנני להביע רגשותי באהבה וביראת הכבוד לשר המדינה בדבר רצונו לידע דעת התורה שניתנה מהשם יתברך על ידי משה רבנו בהבאור בתורה שבעל פה שנמסר מהכמי דור להכמי דור עד שנכתבה בגמרא ובפוסקים הרמב"ם והשלחן ערוך ועוד שהיא דעה האמתית, וגם במה שיש לשר המדינה בטחון שאני יודע להשיב האמת והנכון לפי דיני התורה שעל זה יתברך מהשם יתברך בכל.

ועתה אשיב בקצרה, כי בעצם נאמרו בתורה עונשי מיתה לעבירות החמורות מאד כרציחת נפש אדם, ומיני גניבת אדם, ומיני עריות, ועל אחד שעובד עבודה זרה שהוא לשמש ולירח ולעץ ולאבן וכדומה שאו הוא מופקר לעשות כל מה שבלבו ממיני נבלות ואכזריות שבעולם שיבדו הרשעים לטובת עצמם, **אבל לא היה זה מצד שנאה לעושי דבר הרע ומצד יראה לקיום העולם** דעל זה איתא בגמ'

(ב"מ פ"ג ע"ב) יבא בעל הכרם ויכלה את קוציו והלכה כן כדפסק הרמב"ם (ה' חובל פ"ח ה"ט) וכל הפוסקים, **אלא הוא שידעו האינשי חומר**

האיסורים אלו ולא יעברו על זה. ומצד שני, יש הדגשה על השיבותו של כל נפש, ועוד חשבונות, ולכן נצטוונו שלדון דיני נפשות אינם כשרים אלא על פי סנהדרין שנמכו לזה ואין סומכין לזה אלא לגדולים ביותר בחכמת התורה וגם גדולים בשאר חכמות, ויהיו ענוים מאד ויראי השם יתברך ושונאי ממון ואוהבי האמת ואוהבים לבריות בזה שהם בעלי טובה ונפש שפלה וחברתן טובה ודבורן ומשאן בנחת עם הבריות ולא יהא שום גנאי ולא שם רע עליהם ורחמנים ביותר. ומטעם זה אין מעמידין זקן מופלג בשנים שכבר נשכה ממנו קצת צער גדול בנים ולא מי שאין לו בנים שאולי חסר לו קצת רחמנות ויכעוס על העוברים יותר מדי. ואנשים גדולים וטובים אלו אין יכולים לדון אלא כשהם עשירים ושלשה סנהדרין, ולבד זה צריכין להושיב לפנין שלש שורות גדולים בתורה מאד אך שעדיין לא הגיעו למדרגת הסנהדרין אבל קרובה להם שהוא שמירה גדולה כדי שלא יחייבו בטעות, דהא כשיהא נדמה לג' השורות שמזכין בטעות משתקין אותו ואין שומעין כלל את דבריו. **וכן לא שייך לדון דיני נפשות לחייבו אף מאומדנא היותר גדולה שבעולם אלא דוקא על פי שני עדים**

כשרים שאינם בכלל נוגעים בדבר, ובטח לא ע"י עדים שמבטיחים לפוטרם מעונש אם יעידו על אחרים, אחרי שמזהירין אותם חומר האיסור דעות שקר בכלל וחומר איסור רציחת נפש ואיום גדול ביותר, וגם צריך התראה וקבלת התראה וגם שיאמר בפירוש שאף שידוע כל זה הוא עובר, שלכן לא היה נארע למי שיחייבוהו מיתה אלא אחד לכמה שנים, וגם לא אפשר לדון דיני נפשות אלא כשביהמ"ק = כשביית המקדש = היה קיים וישבו

סנהדרין של ע"א שהם עוד יותר גדולים בלשכת הגזית בביהמ"ק, שלכן לא דנו דיני נפשות אף במדינות שהיה רשות מהמלכות שידונו היהודים לעצמן בדיני התורה, ומ"מ לא היה נמצא כמעט בכל הדורות רוצחים ביהודים מפני חומר האיסור ומפני מה שנתחנכו ע"י התורה וע"י עונשי התורה להבין חומר האיסור ולא סתם היו מתיראים מהעונש כענין של כל דאלים גבר.

וכל זה הוא כשלא הופקר איסור הרציחה אלא שבשביל איוה גדולה או איוה מריבה על טענת ממון וכבוד עשה זה, אבל מי שהורג נפשות מחמת שהופקר אצלו איסור הרציחה והוא אכזרי ביותר, וכן כשנתרבו רוצחים ועושי רשעה היו דנין למיגדר מלתא למנוע מעשה רציחה שהוא הצלת המדינה. והגני חותם בברכה לשר המדינה שינהל המדינה בצדק ובישר וגם במשפט הראוי כל ימיו ועוד יתגדל שמו בכל מדינתנו ארצות הברית. המברכו, משה פיינשטיין.

27. רש"י מסכת שבת דף טו עמוד ב

ועל ספיקו של עפר ארץ העמים – [1] דכל עפר ארץ העמים מספקא לן בקבר של מת.

28. תוספות מסכת נזיר דף נד עמוד ב

ארץ העמים על אירא גזרו - כגון מהלך בשידה תיבה ומגדל גדולות יותר ממ' סאה שאין מקבלין טומאה או על גשר ארץ העמים או הנכנס בקרון או בספינה שהחמירו בה יותר מבהלה המת כדי שלא יצא מארץ לחו"ל או דלמא משום גושא דקא המאהיל על גושא [2] **גזרו כמי שמאהיל על המת מפני מתי מבויל [3] או מפני רוב מישראל שנהרגו בחו"ל ...**

29. ספר שערים מצויינים בהלכה

דף טו: על ו' ספקות שורפין את התרומה וכו'. יש לדייק דהא כל אלו הטומאות המנויין כאן הם רק דרבנן וספק דרבנן, ואיך דחו דאורייתא לעבור בקום ועשה לשרוף את התרומה, ובמס' יבמות (פט.) מסיק דבקום ועשה אין כח ביד חכמים לעקור. וראיתי בשו"ת מנח"א (ח"ד סי' א-כח) שהעיר כוה. וכתב בדבר דקאתי ממילא ע"י דבר אחר שע"י תקנת חז"ל אנוס הוא, והוי כאינו ראוי מדאורייתא, ונת"נ כיון דאסור לאוכלו משום טומאה דרבנן, ע"כ ממילא צריך לשרפו, והוי ראוי לשרפה גם בקום ועשה דאורייתא, ועדיין צ"ע.

30. רש"י מסכת שבת דף טו עמוד ב

ועל ספק מי רגלי אדם – [1] הך ספק לא דמי להנדך דלעיל, אלא אפילו מספקא לן אם מי רגלי אדם הן אם מי רגלי בהמה הן, דאיכא תרי ספיקי לקולא דאם תמציי לומר דאדם, שמא טהור.

31. תוספות מסכת שבת דף טו עמוד ב

ועל ספק מי רגלי אדם שכנגד מי רגלי בהמה - פ"ה דספק ספיקא הוא וקשה דבפרק בנות כותים (גדה דף לג: ושם) תנן דאין שורפין עליהן תרומה מפני שטומאתן בספק ורמינהו על ו' ספקות שורפין כו' ומשני דמתני' דהתם מיירי דאיכא ספק ספיקא ומש"ה אין שורפין ולפירוש הקונטרס הא על ספק מי רגלי אדם שורפין אע"ג דהוי ספק ספיקא [2] **ונראה לר"י דנקט מי רגלי בהמה משום דכשהן זה אצל זה הן ניכרות טפי שהן של אדם וליכא אלא ספק אחד.**

32. הגהות יעב"ץ

דף פו ע"ב גמ' אמר ר' יוחנן אמר ר"ל . כיצ
 ראש זה דבר חדש , ואף כחנאים נכסוץ קלת
 כיוצא בה . רשכ"ג דכוכ נשיא קאמר נכסוץ כ"מ דכוכ
 חכס עיין שלסי טוריות :

33. מהר"ץ חיות מסכת חולין דף יד עמוד א

תד"ה אמר רב הונא כו' תימה דר"ה היה גדול מר' חייא בר רב . נ"ב עיין (כתובות כא ע"ב) מצינו דשאל ר"ה לחייא בר רב והוא מרב אביו ע"ש ראינו דלא נמנע הקטן לשאול לגדול ומכ"ש לומר מה שדרש חייא בשם רב אביו . ועיין ירושלמי פרק ג' דסנהדרין ר' בא בר זבדי ר' אבהו ר' לעזר הלכה כר"ה דמתניתא אנקלס ר' בא ב"ז דאמר שמועה משום דזעיר מיני' . ועי' (שבת טו ב) דא"ר יוחנן בשם ר"ל ועי' (כריתות טו ב) דא"ר ח בשם רב וראינו דפעמים הגדול אומר בשם הקטן :

34. מלא הרועים

התם שלח אליו רבי אלא ששמע דמ"ל דתלהו שלח אליו רבי עיי"ש : ע"ב גמ' אמר ר"י אמר ר"ל . נ"ב
 צ"ל ר' לוי שר"י רבו דר"ל עי' רשכ"ס ב"ב דף קי"ד ב' ועי' בספרי כנוס ספרים כלל י"א :

35. יד מלאכי כללי התלמוד כלל עד

אמר ר' פלוני אמר ר' פלוני, רבו היה ושמועה ממנו ולפ"ד נראה דאין למדין מן הכלל הזה לכל דוכתא דעד כאן לא כתבו כן כל אילין רבוואתא אלא על הרוב אבל האמת הוא דטובא איכא דנפקי מהאי כללא וכזה ראה וחדש בפ"ק דשבת [דף] ט"ו ב' דאיתא שם אמר ר' יוחנן אמר ר"ל הגם שר' יוחנן גדול מר"ל הוה ורביה נמי היה ...

36. ספר שערי דעת

קיב	שערי	ו: טומאת כלים / סעיף ט	דעת
		סעיף ט כלי זכוכית	
		מין התורה אין כלי זכוכית מקבלים טומאה, משום שאינם בכלל כלי עץ ולא בכלל כלי מתכת ולא בכלל כלי חרס, אלא שרבנן גזרו עליהם טומאה ¹⁷⁰ מפני שדומים לכלי חרס שתחילת ברייתם מן החול כחרס ¹⁷¹ . אולם אין דינם לגמרי ככלי חרס שאינם מקבלים טומאה מאחוריהם, אלא דינם ככלי מתכת שמקבלים טומאה מאחוריהם, והטעם לזה כיון שתוכם נראה דרך אחוריהם לכן אחורי הכלי נחשב כתוך הכלי ¹⁷² .	
		ולענין אם מקבלים טומאה מאוירם ככלי חרס, נחלקו בזה הראשונים. שיטת הרמב"ם והראב"ד ¹⁷³ שאינם מקבלים טומאה מאוירם, ושיטת תוס' שמקבלים טומאה מאוירם ¹⁷⁴ . ולענין כלי זכוכית המיוחדים למשכב או למושב אם מקבלים טומאת מדרס, נחלקו בזה הראשונים, דעת הרמב"ם ¹⁷⁵ שמקבלים טומאת מדרס, ודעת הר"ש שאינם מקבלים כמו כלי חרס ¹⁷⁶ .	
		170. שבת טו, ב, טז, א, וברש"י יד, ב (ד"ה תעל כלי זכוכית) דלא כתיב באורייתא טומאה, וכן ברש"י ראש השנה יט, ב ד"ה וחכמים מטהרין, וכן ברמב"ם פ"א מכלים ה"ה.	
		171. גמי שבת טו, ב. ונפק"מ שאין להם טבילה במקוה, וכן כתב הרמב"ם בפ"א מהלכות כלים ה"ה, וכן בפ"א ממקוואות ה"ג. אולם עיין ר"ש כלים פ"ל מ"ד שכתב דיש לו טהרה במקוה, ולכאורה פסק כמו רבי יוחנן שם שדין כלי זכוכית דמי נמי לכלי מתכת כיון דכי נשתברו יש להם תקנה שוינהו ככלי מתכת, וממילא יש לו טהרה במקוה. כי כן ברע"א בכלים פ"ל מ"ד, וכתב עוד שגם לרבי יוחנן לא בכל גווני יש לו טהרה במקוה, אלא רק אם נטמא מאחוריו שכל טומאתו הוא מדין כלי מתכת, אבל כשקיבל טומאה מתוכו שטומאתו הוא גם מדין כלי חרס אין לו טהרה במקוה.	
		172. כרב אשי בשבת טז, ב, כן פירש"י שם, וכן פירש הראב"ד בפ"א מכלים ה"ה, ונמצא שטומאת אחוריו הוא מדין תוך של כלי חרס, אולם הרמב"ם שם מפרש אחרת שכיון שתוכן כבדן על כן אינו נחשב לתוך, ועל כרחק שאין בו כלל טומאה של אויר כלי חרס, אלא שלענין קבלת הטומאה דינו כמו כלי מתכת, ומתאי טעמא כתב שם שגם אינו מקבל טומאה מאוירו.	
		173. כ"כ בפ"א מכלים ה"ה, ופי' דמאותו טעם שמק"ט מאחוריו כיון שתוכו נראה כגבו ואחוריו נראה כתוכו, ע"כ אין לו דין טומאת אויר, והראב"ד שם הסכים לדין זה, אלא כתב מטעם אחר, שאם היה מטמא מאוירו היה יותר חמור מכל הכלים בתורה ולא מצינו ג' טומאות הללו בשום כלי, כלומר, אחוריו תוכו ואוירו.	
		174. כן כתבו בשבת טז, א ד"ה אלא מתנה, וכ"כ בד"ה עבדי רבנן, דלרב אשי דחשיב לגמרי ככלי חרס נטמא באוירו, אולם תוס' לא פסיקא להו דבר זה, עיי"ש בלשונם.	

37. רש"י מסכת שבת דף טו עמוד ב

בכלי זכוכית - שהן חלקין, ואין אדם מקפיד על טיט ודבר אחר הנדבק בהן, לפי שנופל מאיליו, והני הוא דמדבקי טובא וקפיד עלייהו, ואין חוצץ אלא דבר המקפיד עליו.